

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

Филология және әлем тілдері факультеті
Факультет филологии и мировых языков

IV ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФАРАБИ ОҚУЛАРЫ

Алматы, Қазақстан, 2017 жыл, 4-21 сәуір

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференциясы
Алматы, Қазақстан, 2017 жыл, 10-13 сәуір

IV МЕЖДУНАРОДНЫЕ ФАРАБИЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ

Алматы, Қазақстан, 4-21 апреля 2017 год

Международная конференция студентов
и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Қазақстан, Алматы, 10-13 апреля 2017 г.

IV INTERNATIONAL FARABI READINGS

Almaty, Kazakhstan, April 4-21, 2017

International Scientific Conference of
Students And Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 10-13, 2017

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

VII СЕКЦИЯ
МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ – БОЛАШАҚ КӘСІБИ МАМАН ТІРЕГІ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЯЗЫК: ОПОРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СПЕЦИАЛИСТА

АСУБАЕВА А. СӘУЛЕТ-ҚҰРЫЛЫС МАМАНДЫҚТАРЫНА ҚАТЫСТЫ ТЕРМИН СӨЗДЕРДІ	
МЕҢГЕРУДІҢ ТИІМДІЛІГІ.....	217
КАСЫМБАЕВА М. ФРАЗЕОЛОГИЯ – ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ БАЙЛЫҒЫН КӨРСЕТЕТІН САЛА.....	218
МЕТРШЕ Г.Е. СӨЗ ТІРКЕСІ СИНТАКСИСІНЕ ҚАТЫСТЫ МЕКТЕП ПЕН ЖОО ОҚУЛЫҚТАРДАҒЫ	
ТҮЙТКІЛДІ МӘСЕЛЕЛЕР.....	218
САҒИТЖАНОВА К.Б. ХАЛЫҚ МҰРАСЫ – МАҚАЛ-МӨТЕЛДЕРДІҢ ЕРЕКШІЛІГІ	219
КЫЗЫЛТАЕВА А.Б. КӨПТІЛДІЛІК – ӨЛЕМТАНУ КӨПІРІ	220
ШАХМЕТОВА А.С. ТІЛ ҰЛТТЫҢ БАСТЫ ҚҰНДЫЛЫҒЫ	221
ИЗХАНОВА А.ҰШ ТІЛДІ МЕҢГЕРУ – ЖАРҚЫН БОЛАШАҚТЫҢ КЕПІЛІ!.....	222
ХАМИТ.А.Х. ТІЛ ТАЗАЛЫҒЫН САҚТАҒАН ЕЛ ОЗАР	222
МАХАНБЕТОВА А. ҰШТІЛДІЛІК ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ РӨЛІ.....	223
ШОНБАЕВА А.М. ТІЛ ТАЗАЛЫҒЫ.....	224
СМАТАЕВА А. ҰШТІЛДІЛІК – ЖАҢА ЗАМАН ТАЛАБЫ	224
ЦЗИН А. МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ НЕГІЗГІ 5 МӘСЕЛЕСІ.....	225

VIII СЕКЦИЯ
ЖАС ҒАЛЫМДАР
МОЛОДЫЕ УЧЕНЫЕ
YOUNG SCIENTISTS

БОЗЕКЕНОВ Т.Ж. ЕР МЕН ӘЙЕЛГЕ ОРТАҚ АНТРОПОНИМДЕРДІҢ ШЫГУ УӘЖДІЛІГІ	
МЕН ДАМУ ПРОЦЕСІ.....	227
ӘЛИАКБАРОВА А. ҚАЗАҚ АНТРОПОНИМИЯСЫНДА ТРАНСФОРМАЦИЯНЫҢ РӨЛІ	228
АШИМ У.М. TEXT AS THE MOST IMPORTANT UNIT IN TEACHING MODERN RUSSIAN	
AT SCHOOL.....	229
АШИМ У.М. CINQUAIN AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVE ABILITIES	
OF STUDENTS.....	229
ВАИМУРЗИНА А.А SOME PECULIARITIES OF LANGUAGE IDENTITY AND MULTILINGUALISM IN	
KAZAKHSTAN	230
TOKENOVA A. DISCOURSE IN CORPUS LINGUISTICS	231
ГРИГОРЬЕВА И.В. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ	
И ПОНЯТИЯ	232
ХАСИЛАН Ф. ТЕЛЕДИСКУРСТЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ.....	232
КОЙШИГУЛОВА Д. ПРЕРЫВАНИЕ В ИНТЕРАКЦИЯХ.....	234
ҚОҢЫРБЕКОВА Т.О. АГЫЛШЫН ТІЛІН МЕҢГЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚ ЖӘНЕ	
ОРЫС ТІЛДЕРІНІҢ ИНТЕРФЕРЕНЦИЯЛЫҚ ӘСЕРІ	235
ҚОРДАБАЙ Б.Қ. ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ДИСКУРСТЫҢ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	236
Т.Н. ЛЕКЕРОВА. МҰҒАЛІМДЕРДІҢ БІЛІМІН АРТТЫРУДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ	
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	236
GÜRHAN Ç. STRUCTURE AND THEME IN GÜRSEL KORAT'S NOVELS.....	237
МЕЙРБЕКОВА А. ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҰЛТТЫҚ КОРПУСЫНДА (ҚТҰК) ОМОНИМДЕРДІ	
АЖЫРАТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ	238
ONGARBAYEVA.M. S.CHALLENGES OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO	
KAZAKH STUDENTS	239
РАХМАТУЛЛАЕВА Д. РАССУЖДЕНИЕ НА АКТУАЛЬНУЮ ПРОБЛЕМУ ХИМИИ	239
SARKABOEVA SH.K. SEMANTIZATION OF ENGLISH NELOGISMS IN TOURISTIC BUSINESS	240
SHARSHOVA R.N. POLITICALLY CORRECT NAMES AND EUPHEMISMS OF LOW-PRESTIGIOUS	
PROFESSIONS IN ENGLISH LANGUAGE.....	241
MUKHTAR L. THE IMAGE OF CHILDHOOD IN THE NOVEL«ADRIAN MOLE DIARES» BY SUE	
TOWNSEND.....	242
ЗАЙЦЕВА О.С. РЕМИНИСЦЕНЦИЯ КАК ОСНОВНАЯ ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНАЯ ФОРМА	
В ЛИТЕРАТУРЕ.....	243
ЗАЙЦЕВА О.С. МИФОПОЭТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ	
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ	244
АҚЖІГІТОВА А. АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТЕРМИНДЕРІНДЕГІ	
ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМ.....	245

білімінің бағыттары мен әдістерін зерделейді. Синхрондық және диахрондық зерттеулердің зерттеу нысаны табу сөздердің шығу себебі және олардың түрлері, эвфемизмдердің әлеуметтік-лингвистикалық және жалқы-лингвистикалық құрылысы, оның ішінде олардың тематикалық, семантикалық мінездемелері болды. Эвфемизмдердің қолданылу аясы, қызметі, олардың қолданылуының сол тілдегі семантикалық және стилистикалық өзгерістерге әсері зерттелінді.

Бірақ көптеген зерттеушілер эвфемизмдерді семантикалық тұрғысынан синонимдермен ұқсастырады және тілдік номинативтік қатынастар жүйесінде қарастырмайды. Шынында жеткіліксіз зерттеулердің салдарынан эвфемизмдердің ономазиологиялық статусына және оның тіл білімінің негізінде жатқан құрылысына қатысты сұрақтар туындайды. Бұл сұрақтарға жауапты табу сөздер мен эвфемизмдер арасындағы семантикалық және ономазиологиялық қатынастарды тиянақты зерттеу барысында табуға болады. Эвфемизмдердің тілдік номинативтік қатынастар жүйесіндегі орнын осы тараптан зерделеу зерттеуіміздің алғышарты болып келеді.

Эвфемизмнің синоним және табумен ұқсастығы сөз алмастыру қасиетіне байланысты. Үшеуі де бір сөзді семантикалық жағынан жақындығына байланысты ауыстырып айта беруге келгенімен, табу мен эвфемизмнің өзара ұқсастығы синонимдік қатарға қарағанда күрделі. Екеуіне ортақ қасиет – бір затты немесе құбылысты өз атымен атамай, басқаша атау болса, айырмашылығы табу – үрейленуден, қорқыныш пен құрметтен туса, эвфемизмдер – әдептіліктен, сыпайыгершіліктен туған адамгершілік этикаға байланысты туады. Осы тараптан екеуін шатастыруға болмайды.

Эвфемизм сөздердің семантикалық статусын анықтауда олардың қызметіне орай сөз алмастыру жолдарын да қарастырып өткен жөн. Қазақ тілінде эвфемизм жасалатын жолдар бірнеше. Солардың қатарында: ауру аттары, дене мүшесіндегі кем-кетік атаулары, мағынасы айтушыға да, тыңдаушыға да жағымсыз, дөрекі сөздерді, үйленуге қатысты атаулар, қоғам өміріндегі адамдар арасындағы жағымсыз қарым-қатынас атаулары және т.б. атап өтуге болады.

Эвфемизмнің семантикалық статусын жалпы этикалық және эстетикалық мәніне қарай анықтаған жөн. Халық тұрмысында мұндай сөздер молынан кездеседі. Ол сол халықтың мәдени мұрасын, таным-түсінігін құрайды. Әрбір семантикалық бірлікті зерттей келе сол сөздің ел өмірінде алатын орнын ашып көрсетуге болады. Лингвомәдени сипатына қарай эвфемизмдердің халық өміріндегі семантикалық статусын айқын аңғаруға болады.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ИДИОМАЛАРДЫҢ ЖАСАЛУЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ

Бозымбекова Т.С.,

Медетбекова П.Т. жетекшілігімен

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Соңғы жүзжылдықтың көлемінде ағылшын тілі өзіне көптеген жаңа сөздерді енгізуші халықтардың арқасында дамып, сөздік қорын байытуда. Адамдардың даналығы мен тәжірибесін, мәдени құбылыстарын бойына жинаған «қанатты сөздер», тіл мен елдің тарихын бейнелейді. Осылайша, тілдің ерекше қабаты, әдетте сөзбе-сөз аударуға сай келмейтін, мағынаға ие, тұрақты тіркестердің жиынтығы – фразеология жасалынады. Идиомалар мен фразеологизмдер – қолайсыз сөйлемдерді орынды мәнермен алмастыратын, сөйлеуді мәнерлі етіп көркемдейтін лексикалық және тілдік материал. Идиоманың ерешелігі оның мағынасы оны құрайтын фразеологиялық бірліктердің мағынасымен сәйкес келмейтіндігінде. Мысалы, «You took the cake» идиомасын сөзбе-сөз аударсақ, онда «Сіз тортты алдыңыз» болады, ал бұл идиома «Сіз жедіңіз» деген мағынаны білдіреді. Сондықтан, ағылшын тіліндегі идиоматикалық мәнерлерді үйрену өте маңызды, өйткені ол публицистикалық және көркем әдебиеттерді оқуды жеңілдетіп, сөздік қорды байытады. Сонымен қатар, фразеологизмдерді үйрену шет тілін үйренуге деген қызығушылықты арттырып, интуицияны дамытып, мәтінді сөзбе-сөз емес, мазмұнына қарай түсінуге септігін тигізеді.

Барлық идиомаларды жасалу жолына қарай жеті топқа бөлінеді:

1. *Verb + object/ complement* – идиомалар етістікке көмекші сөз бен бірге толықтауыштың жасалуы арқылы жасалынады. Мысалы: *melt in one's mouth*, «аузында ериді», «өте дәмді тағам» дегенді білдіреді.

2. *Preposition phrase* – толықтауыш пен көмекші сөзден тұрады. Мысалы, *in the soup* сөзбе-сөз «сорпаның ішінде» деп аударылады, ал негізінде ол «ыңғайсыз жағдайда қалу» деген мағынаға ие.

3. *Compound* – тұрақты тіркес пен сөз тіркесі, мысалы: *apple of discord* – «даудың басы».

4. *As + adjective + as + noun* – идиома салыстыру құрылымы арқылы жасалынады, мысалы: *as easy as apple pie*, британдықтар «алма бәлішіндей қарапайым» деп айтса, қазақша «қаңбақтай жеңіл» деген мағынамен сәйкес келеді.

5. *Word and word* – идиомалар екі сөздің арасына «және» деген шылаумен байланысу арқылы жасалынады, мысалыға: *carrot and stick* ағыл-шын тілінде «сәбіз және сойыл» деген мағынаны білдірсе, орыстарда «қамшы және пірәндік» деген мағынада қолданылып, «жаза мен мадақтаудың әдісі» деген мағынаға ие.

6. *Word + word and word* – үш сөздің бірігуінен жасалған фразеологизмдер, мысалы: *cool, calm and collected*, бұл айтылым сөзбе-сөз «сабырлы, тыныш және жинақы» аударылады, ал ауыспалы мағынасы «қой аузынан шөп алмас, момын» дегенді білдіреді.

7. *Whole sentence* – сөйлемнен құралатын фразеологизмдер, мысалы: *Cheese it!* «рәсімдеу» деген мағынаны білдіреді.

Тұрақты тіркестердің белгілі сөз тобына қатыстылығын әрбір тіркестегі сөздердің грамматикалық сипатына қарап танып білуге болады. Қазақ тіліндегі фразеологизмдерді сөз табына қатыстылығы жағынан негізінен төрт топқа бөліп қарауға болады:

1. Етістік мағыналы фразеологизмдер. 2. Сындық мағыналы фразеологизмдер. 3. Заттық мағыналы фразеологизмдер. 4. Үстеу мағыналы фразеологизмдер.

Қазақ тіліндегі фразеологизмдердің сөз табына қатыстылығы жағынан ең көбі – етістік фразеологизмдер. Етістік мағыналы фразеологизмдер: *көзінің еті ості, көкірек кенді* – менсінбеді; *қолды бөлді* – ұрланды, жоғалды; *көз жаздырды* – адастырды, айрылып қалды; *нысқырып та қарамады* – менсінбеді; *ат құйрығын кесті* – араздасты, қастасты деген мағынаны білдіреді.

HÜSEYİN İLE SENEM HİKAYESİNİN PSİKANALİTİK KURAM VE FONKSİYONLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Elvan SALTAŞ

Danışman : Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi

Hız. Adem'in yaratılması/ Kahramanın doğumu (Hüseyin'in doğumu)

Hız Havva'nın eş olarak yaratılması/ Senem'in Hüseyin'e eş olarak alınması

Yasakların çiğnenmesi ve cennetten kovulma/ Senem'in eşinin sırtım kaympederine söylemesi, görevini ihlal edip yasağı çiğnemesi

Hız. Âdem ile Havva'nın ayrılışı/ Hüseyin'in Senem'i terk ederek gurbete gitmesi /

Kahramanın kahramanlığı/ Hüseyin'in yedi sene gurbette olgunlaşması, kendini öldü dedirtmesi

Buluşma/ Yardımcı unsurlar; Hüseyin'e Senem'in evlenme haberi gelmesi, memleketine geri dönmek istemesi, yolda Senem'in düğün alayıyla karşılaşması ve eşini istemesi. (olda gördüğü pirin kendisine yardımcı olması ve çocuk sahibi olması için ona dokuması)

Çocuklar ve maceralar/ Senem ile Hüseyin'in bir kız bir oğlan iki çocuklarının olması

Bu halk hikâyesinde de gördüğümüz gibi iskelet her zaman aynıdır. Sadece farklı renklerle süslenmiştir.

Hikâyede Ali İzzet Ağa'nın yedi sene çocuğunun olmaması, yine Hüseyin'in yedi sene gurbette kalması, yedi sayısının Kuran'ı Kerimde ki öneminden geldiğini görebilir. Çocuk sahibi olamama ve Allah dua ederek beklemek, bir Pir sayesinde Çocuk sahibi olma, olağanüstü olayları göstermektedir. Yine Hüseyin İle kardeşi Fatma'nın çeşme başında karşılaşmaları, su kenarının su Kültüne verilen önemi gösterir.

Psikanalitik Kuram; icra ortamını, dinleyici kitleyi, geleneği ve icrayı ala almadan incelemektedir. Biz şimdi bunları da ele alarak metni incelemeye devam edeceğiz. Her metin her okunuşunda yeniden yaratılır. Yaratılan metnin her okunuşunda var olmasını sağlayan dört unsur vardır bunlar anlatıcı, dinleyici, gelenek ve mekândır. Burada yine dinle bağdaştığını görüyoruz. İbadet eden kişilerin, mekânlarının farklı olması (cami, kilise, cem evi vb.) inamşın farklı olması ve yapılan ritüellerinde farklı olması demektir. Her defasında yeniden şekillenmekte olan metinde ibadet gibidir. Girdiği mekâna göre değişir. Dinleyicilerin etkisine, bakış açısına göre yeniden şekil alır ve değişir.